

ZMNE STRATÉGIAI VÉDELMI KUTATÓ KÖZPONT

ELEMZÉSEK – 2005/1

1581 Budapest Pf. 15 Tel: 432-90-92 Fax: 432-90-58

AZ UKRÁN KÜL- ÉS VÉDELEMPOLITIKA ÚJ HANGSÚLYAI AZ ELNÖK- ÉS KORMÁNYVÁLTÁS UTÁN

Ukrajnának 2005. január 23. óta új elnöke, február 4. óta pedig új kormánya van. Az alábbiakban a választási kampányban elhangzott ígérek, a pártprogramok, az új kormányprogram, illetve az első megnyilatkozások alapján igyekszünk feltárni az ukrán kül- és védelempolitika új elemeit.

A most hatalomra jutott politikai tömörülés, a „Nép ereje” elnevezésű Kucsma-ellenes formáció három politika blokkból áll: a Viktor Juscsenko-féle nemzeti-konzervatív „Mi Ukrajnámból”, a Julija Timosenko-féle jobboldali radikális „Hazából” és a mérsékelt baloldali Olekszandr Moroz-féle Szocialista Pártból. Rajtuk kívül az új kormányban helyet kapott még a technokrata Iparosok és Vállalkozók Pártja is. Ez utóbbi és a Szocialista Párt olyan tárcákhoz jutott, amelyek távol állnak a kül- és védelempolitika irányításától, ezért elemzésünk nem foglalkozik az ő programjaikkal. Ami a kül- és védelempolitika alakításában szerepet játszó hatalmi posztokat illeti, azok a következőképpen oszlanak meg: elnök (Mi Ukrajnánk), miniszterelnök (Haza), európai integrációval foglalkozó miniszterelnök-helyettes (Mi Ukrajnánk), nemzetbiztonsági tanács titkára (Mi Ukrajnánk), külügyminiszter (Mi Ukrajnánk), védelmi miniszter (független civil szakértő, a Mi Ukrajnánk kampánystáb-vezetője).

A három elsődleges és autentikus forrásnak tekinthető programból – Juscsenko tíz pontos választási programjából, a Timosenko-féle Haza programjából és a kormányprogramból – nem olvasható ki határozott és világos külpolitikai koncepció, ezek a dokumentumok meglehetősen vegyes, időnként nehezen értelmezhető és ellentmondásoktól sem mentes elgondolásokat tartalmaznak.

Juscsenko tíz pontos választási programjában mindössze egy - az utolsó - pont foglalkozik a külpolitikával, amely négy elemből áll:

- „becsületes, átlátható, következetes és gazdaságilag előnyös” külpolitikát ígér;
- a külpolitikai siker mércéje a „külföldi befektetések nagysága” és a „hazai áruk nemzetközi piaca történő eljuttatásának előmozdítása” lesz;
- „Oroszországgal a kapcsolatok kölcsönösen előnyösek, barátiak és stabilak lesznek”;
- „partnereink úgy Nyugaton, mint Keleten másfajta Ukrajnát látnak majd, erőset, megbízhatót, kötelezettségeit teljesítőt, és egyúttal nemzeti érdekeit megvédeni képes” országot.

Az elnökjelölt Juscsenko programjában szerény helyet elfoglaló külpolitikai rész legfeltűnőbb üzenete, hogy az európai vagy az euro-atlanti integrációs politika teljesen hiányzik belőle, márpedig a két elnökjelöltet a kampány során éppen külpolitikai orientációjuk különbözőségével jellemezték, ti. Juscsenkót nyugatosnak, míg Janukovicsot oroszbarátnak aposztrofálták. Ehhez kapcsolódik az a másik figyelemreméltó mozzanat is, hogy Juscsenko kampány során kilátásba helyezett elnöki dekrétumai közül az egyik az Irakban szolgálatot teljesítő 1600 fős ukrán kontingens azonnali hazahívása volt. Juscsenko kampányának külpolitikai üzenete ezen túl az, hogy rögzíti Oroszország kiemelkedő helyét a külpolitikai prioritások között. Ez támasztja alá az is, hogy a beiktatott államfő első útja Moszkvába vezetett.

A Haza párt programjának külpolitikai része még szerényebb és még különösebb hangütésű, mindössze két elemből áll:

- „maximálisan használjuk ki Ukrajna mint tranzitország potenciálját”;
- „radikális reformot hajtunk végre a külügy- és külgazdasági minisztériumban”.

Ukrajnának pusztán tranzitországként való megjelenítése nyilván abból a tényből fakad, hogy Timosenko a 90-es években az energiaszektorban betöltött vezető szerepe miatt erre a területre lát rá, de mindenképpen arról árulkodik, hogy a miniszterelnök járatlan, képzetlen a világpolitikában, és eleddig igénye sem volt rá, hogy szakértők segítségét igénybe véve pótolja ezt a hiányosságot.

A különös és hagyományos kategóriákkal nehezen leírható timosenkói hangvétel folytatódott a miniszterelnökké történt parlamenti megválasztás alkalmával elmondott beszédben is: „Meg szeretném osztani Önökkel, milyen hangulat uralkodik ma a világban... ma a világ felső politikai köreiből a beszélgetések azzal kezdődnek, hogy a világban a politika rossz vagy nagyon rossz, de egyetlen nagyszerű dolog van – ez pedig Ukrajna... ma mindenki úgy tekint Ukrajnára, mint egy olyan országra, amely különleges küldetést teljesít a világban, amely új társadalmi, politikai és szociális normákat szab.”

A kormányprogram „Világ” címet viselő részét bemutatva a fentieknél valamivel egyértelműbben szövegezte az új kormányfő a külpolitikai orientációt illetően. Timosenko úgy fogalmazott, hogy „Ukrajnának mindig alternatív [válaszokat igénylő] kérdéseket tettek fel: hol és kivel van Ukrajna?... Oroszország első és prioritást élvező partnerünk, de a mi utunk Európa felé vezet.” Ezt az egyensúlyozó, de távlatait tekintve egyértelműen Európa irányába mutató külpolitikai elgondolást Timosenko azzal a további realista elemmel és az oroszbarát lakosság felé tett gesztussal egészítette ki, hogy – mivel az ország megosztott volt a kampány során – az EU-tagság érdekében „mély, nyitott társadalmi vitát” kell folytatni abból a célból, hogy „minden mesterséges félelmet, fóbiát eloszlassunk”.

Maga a kormányprogram tovább pontosítja az ukrán elképzeléseket, és kimondja, hogy meg kell újítani Ukrajna – egyébként már a régi elnök alatt elfogadott – európai integrációs nemzeti stratégiáját, amelynek alapján az ország teljes jogú tagságra törekszik az Unióban. Az európai integrációs prioritás keretében kiemelten tervezik fejleszteni a kapcsolatokat az EU új tagjaival. A parlament elé kívánják terjeszteni az „Ukrajna külpolitikájának alapelvei” című új dokumentumot. A világgazdaságba történő integráció felgyorsításának céljából az új vezetés még az idén tervezi lezárni a WTO-val évek óta folyó tagfelvételi tárgyalásokat.

Különös figyelmet érdemel, hogy a fentebb idézett programokban és hivatalos beszédekben sem a NATO, sem pedig az Egyesült Államok nem szerepel a külpolitikai prioritások között. A NATO viszonylagos háttérbe szorulását jelzi az új védelmi miniszter február 5-i kijelentése is, amely szerint „a NATO-tagság kérdése... nem szerepel legfőbb prioritásaim között.”

A programok és hivatalos megnyilvánulások következetlenségeit, hiányosságait csak részben pótolják az integrációs politika szempontjából pozitív szervezeti és személyi változások. Először kerül arra sor a független Ukrajna történetében, hogy az EU-integrációért az egyik miniszterelnök-helyettes, az ország EU-tagságának elkötelezett híveként számon tartott Oleg Ribacsuk felel majd. Szintén ezt a kurzust erősíti az a tény, hogy külügyminiszternek azt a Borisz Taraszjukot választották, aki tapasztalt, nemzetközileg elismert diplomata, és aki már betöltötte ezt a posztot 1998-2000 között, és annak idején éppen integracionista politikája miatt kellett távoznia.

Az európai integrációs kurzus mint prioritás melletti elkötelezettségét Juscsenko az Európa Tanácsban elmondott beszédében is kifejezte, ahol megerősítette, hogy Ukrajna célja a teljes jogú tagság az EU-ban és a lehető legjobb kapcsolatok kialakítása Oroszországgal. Az új elnök azt is bejelentette, hogy hamarosan sor kerül a hivatalos tagfelvételi kérelem benyújtására, és meglehetősen ambíciózusan 2007-2008-at jelölte meg a tagfelvételi tárgyalások megkezdésének céldátumaként.

Ami a védelempolitikát illeti, az új civil-politológus, de a katonai-védelmi ügyekben több mint egy évtizedes tapasztalattal bíró Anatolij Hricenko védelmi miniszterré történő megválasztása abba a juscsenkói logikába illeszkedik bele, amely szerint az erőszakos szervezeteket irányító minisztériumokat és más országos fegyveres szervezeteket (pl. a biztonsági szolgálatokat) civil vezetők vezessék. Hricenko feladata megvalósítani azokat a világos célokat, amelyeket már a juscsenkói tíz pontban és a kormányprogramban is megtalálunk, így a katonai szolgálat idejének 12 hónapra (a felsőfokú tanulmányokat végzők számára pedig 9 hónapra) való csökkentését és az önkéntes hivatásos hadseregbe való fokozatos áttérés megvalósítását 2010-ig.